

- -

Zak muisti lukeneensa tutkimuksesta, jossa rotilta oli vähän kerrallaan poistettu aivonosia niin, että löydettäisiin lopulta se osa, jota ilman rotta ei enää onnistuisi kulkemaan kerran oppimaansa reittiä labyrintin läpi.

Rotta oli kuitenkin itsepintaisesti osannut reittinsä, vaikka aivoista ei ollut jäljellä juuri mitään. Hän oli ajatellut, että kokeen suorittanut nerokas tiedemies oli leikannut eläimen aivojen mukana osan omista terveistä vaistoistaan ja säilönyt ne ikiajoiksi sielussaan olevaan formaldehydipurkkiin.

Myöhempinä vuosina selvisi, että kyse ei ollut muistista vaan tuoksujäljistä, joita rotta jätti reitin varrelle. Siispä – kehitettiin vesihäkki, jonka varrelle rotta ei pystynyt jättämään jälkiä.

Hän epäili, että kaikissa mieleen, psykologiaan ja muistiin liittyvissä teorioissa ja hoidossa me olimme rottia häkissä – emmekä voineet olla koskaan varmoja, mitä virheitä ja laiminlyöntejä kokeiden järjestelyissä ja päätelmissä oli tehty.

Hänestä näytti selvältä, että tytöllä oli vahva lääkitys, joka sivuvaikutuksiin kuului nesteen kertyminen kehoon sekä ruokahalun lisääntyminen. Yhdistyneenä sairaalahoidon säännölliseen ruokailuun ja elämänrytmin yleiseen hidastumiseen nämä sivuvaikutukset saivat useimmissa potilaissa aikaan nopean painonousun – vartalo turposi ja pöhöttyi lyhyessä ajassa muodottomaksi.

Modernit psykoosilääkkeet rauhoittivat potilaat ainakin näennäisesti, mikä mahdollisti sairaalaosastojen yhteisohoidot. Rauhoittamisen hinta oli kuitenkin potilaiden muuttuminen tönkösti käveleviksi, soperteleviksi ja hikoileviksi eläviksi ruumiiksi. Vahvimpienkin elämänvoima kutistui minimaaliseksi jäänteeksi – jähmettyneeksi hymyksi, väkinäiseksi ja kovaääniseksi nauruksi, toistuviksi lauseiksi, kuorsaamiseksi, ilmavai-voiksi. Ulkopuolisille järjestelmä kuitenkin väitti osaavansa

hoitaa ja jopa parantaa sairastuneet.

Ja niin omaiset luovuttivat lähimmäisensä hoitojärjestelmien käsiin hyvässä uskossa.

Tyttö tuijotti edelleen eteensä lasittunein silmin, jähmettyneenä kuin arvoituksellinen maalaus. Tämä näytti valinneen Lumikin tai Prinsessa Ruususen osan – elämän pyörteilevä kiihko ei tulisi häneen enää tarttumaan.

Kauniina ja koskemattomana lasiarkussaan tämä näytti tuijottavan sadan vuoden päähän, maailmaan, johon hän ei tulisi kuitenkaan koskaan heräämään. Maailmaan, jossa psyykkisten sairauksien syyt olisi lopulta paikallistettu ja ne kyettäisiin hoitamaan joillakin yksinkertaisilla ja edullisilla toimenpiteillä.

Hän näki sielunsa silmillä, kuinka sadun kääpiöihin vertautuvat touhukkaat tutkijat sitoivat Lumikin penkkiin, joka alkoi hitaasti työntyä valtavan magneettikuvauslaitteen uumeniin. Tietokoneruudulla tutkijat paikallistivat aktivoituvia aivoalueita – mielen röntgenkuva.

Ja lähitulevaisuudessa jokaisella olisi käytettävissään pieni näyttö, jonka avulla voi reaaliajassa pitää silmällä aivojen aktivoitumisalueita.

Zak tiesi, että tytön katse tulisi hakeutumaan uudelleen häneen, ja hän odotti kärsivällisesti.

Hän näki, kuinka naisen puhutellessa tyttöä tämän katse kohdistui silmännurkasta vaivihkaa häneen, ja hän oli näkevinään silmissä pehmeämmän sinisen sävyn. Katse kuitenkin kääntyi heti takaisin: samalla tytön huulille ilmestyi etäinen hymy, lämmin ja ironinen värähdys, kun tämä vastasi yhdellä sanalla vastapäätä istuvalle naiselle.

Hän ei ollut taaskaan ehtinyt nyökätä, mutta hän ajatteli menevänsä puhuttelemaan tyttöä saatuaan kahvinsa maksettua ja löydettyään paikan.

Mutta mitä hän sanoisi?

Esittelisi itsensä tuttavaksi osastolta, vuosien takaa? Tiedustelisi, mitä tytölle kuului? Yrittäisi olla ystävällinen?

Hän ei voinut ymmärtää, miksi tyttö näytettiin jokseenkin lopullisesti suljetun inhimillisen kommunikaation ulkopuolelle.

Mutta niin hänelle itselleenkin oli käynyt. Hän oli jähmettynyt kuolemankaltaiseen tilaan – ja psykiatrisissa hoidoissa tila saatettiin diagnosoida milloin minkin nimikkeen alle alkaen ”passiivisesta aggressiivisuudesta” ja päätyen ”krooniseen masennustilaan”.

Eikä lääketiede näyttänyt osaavan päättää, oliko takana perinnöllinen häiriö, serotoniinin puutostila, häiriöt äidin ja lapsen suhteissa vai kenties epätarkoituksenmukaisen oppimisen tulos. Tutkimusretkillä kartoitettiin tietoisten ja tiedostamattomien valintojen seuraukset ja tunkeuduttiin psyyken pimeille alueille – unien ja tunteiden lisäksi kartoitettiin mahdolliset ajatushäiriöt ja aivovauriot.

Mutta mielen ja kehon yhteisvaikutus unohdettiin.

Hän ei voinut edelleenkään olla ajattelemta, että päivien päättäminen oli oikeutettu vaihtoehto tilanteessa, jossa ihminen trauman seurauksena – äkillisesti tai vähitellen – menettää kaikkista ponnisteluistaan huolimatta elämänsä ja sielunsa sekä kosketuksen yhteisöön jossa elää ja toimii.

Yhteyden perheeseen, työyhteisöön, ihmiskuntaan.

Menettää siis kaiken.

*Aniara*n matka, hän ajatteli, oli vain yksi versio merimatkoista. Ja päinvastoin – avaruusaluskin oli laiva, joka irtautui muista, kellui rannattomaan yksinäisyyteen ja autiuteen.

Mutta hän uskoi, että tieto trauman mekanismeista leviäisi väistämättä psyyken sairauksien hoidosta vastuussa olevien piirissä. Traumahistorian kartoittaminen tulisi olemaan osa kaikkien ”psyykenpotilaiden” hoitoa. Traumatilan tunnistaminen tulisi kuulumaan itsestään selvänä osana kaikkien hoitoalalla työskentelevien koulutukseen.

Samassa Zak näki naisystävänsä ilmestyvän näköpiiriin suuria, keltaisia paperikasseja kantaen. Tämä marssi keskelle kahvilan sisääntuloaulaa ylpeänä saaliistaan.

Hän jätti takkinsa ja kahvinsa pöytään varaamisen merkiksi ja nousi jaloilleen huutaen samalla ystävättären nimen äänellä, joka ylitti mainoskuulutukset ja kahvilan sorinan. Samalla hän nosti kätensä merkiksi. Ystävätär paikallisti hänet ja viittoi kasveja täynnä olevilla käsillään hänet luokseen.

Hän näki tytön pöydässä nostavan päätä, suuntaavan katseen häneen. Sitten tämä purskahti nauruun.

Lyhyt, kuoleva nauru kohosi hetkeksi äänten joukosta kuin puhaltimen kirkas soolo instrumenttien virityshälyn yläpuolelle. Nauru kimpoili kattokupolista ja sai päät kääntymään niin, että puheensorina tuntui vaimenevan hetkeksi ennen kuin se hukutti jälleen yksilölliset äänet.

Kääntyessään ihmiset näkivät kauniin, nuoren naisen elämäniloa pursuvat kasvat kahvia hämmentävän rouvan seurassa.

Vai näkikö?

Kuvitteliko hän naurun?

Projisoiko hän tytön kasvoille ilmeitä samalla tavalla kuin hymyn Ellen Thesleffin muotokuvan kasvoille? Zak tunkeutui kassalle jonottavien ihmisten ohi ystävättärensä vierelle.

Tämä esitti toiveen, että Zak jonottaisi kahvin ja viinerin hänellekin, itse hän menisi pöytään kassien kanssa.

Sopiiko?

Zak myöntyi ja asettui taas jonon päähän.